

3. Зінченко І.О. Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання : монографія / І.О. Зінченко, В.І. Тютюгін. Х. : ФІНН, 2008. 336 с.
4. Про практику призначення судами кримінального покарання : Постанова пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 р. № 7. Дата оновлення: 06.11.2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03#Text>.
5. Українське кримінальне право. Загальна частина / за ред. В.О. Навроцького. К. : Юрінком Інтер, 2013. 712 с.
6. Мартинишин Г.Р. Пропозиції щодо вдосконалення правил призначення покарання за сукупністю вироків. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 242–247.
7. Городовенко В.В., Білоконев В.М. Правові наслідки тлумачення терміна «засуджений» для правильності призначення покарань на підставі ч. 4 ст. 70 або ч. 1 ст. 71 Кримінального кодексу України. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2014. № 5. С. 75–88.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 08.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
9. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. Дата оновлення: 08.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.
10. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
11. Постанова Верховного Суду від 18.06.2019 р., справа № 461/604/18, провадження № 51-8405км18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82541725>.
12. Постанова Верховного Суду від 01.06.2020 р., справа № № 766/39/17 провадження № 51-8867км18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82541725>.
13. Нікіфорова Т.І. Проблеми призначення покарання за сукупністю вироків. *Університетські наукові записки*. 2017. № 2. С. 79–92.

УДК 343.2/.7

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.4.31>

СТРЕЛЮК Я.В.

**СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ОЗНАКИ ОСОБИ,
ЯКА ВЧИНЯЄ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ
В КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВАХ ЗАКРИТОГО ТИПУ**

**SOCIO-DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF A PERSON
WHO COMMITS A CRIMINAL OFFENSE IN THE CRIMINAL EXECUTIVE
INSTITUTIONS OF A CLOSED TYPE**

Ця стаття присвячена характеристиці соціально-демографічних ознак особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення в кримінально-виконавчих установах закритого типу. Проаналізовано всі її елементи: вік засудженого, сімейний стан, освітній рівень, суспільно-корисна праця, стан здоров'я, місце проживання, які суттєво впливають на виправлення і ресоціалізацію засуджених, дають змогу диференціювати процес запобігання вчинення ними в кримінально-виконавчих установах закритого типу нового кримінального правопорушення. Обґрунтовано, що більшість науковців висвітлюють соціально-демографічні ознаки особи, яка вчи-

© СТРЕЛЮК Я.В. – кандидат юридичних наук, здобувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності (ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»)

няє в кримінально-виконавчих установах закритого типу кримінальне правопорушення, лише фрагментарно і то в частині предмета їх дослідження. Наголошено, що серед основних груп класифікації особи, яка вчиняє в кримінально-виконавчих установах закритого типу кримінальне правопорушення, ми виділили для вивчення саме соціально-демографічні ознаки, оскільки саме вони мають початкову стадію для призначення особі кримінального покарання. Доведено, що початковим моментом появи особи, яка вчиняє в кримінально-виконавчих установах закритого типу кримінальне правопорушення, має бути факт обвинувального вироку про вчинення нею кримінального правопорушення та прибуття її до установи для відбування кримінального покарання. Зроблено висновок, що наведені дані про вік, сімейний стан, рівень освіти, суспільно-корисна праця, стан здоров'я, місце проживання зі всією очевидністю свідчать, що у своїй масі засуджені, які вчиняють у кримінально-виконавчих установах закритого типу кримінальні правопорушення, по-перше, найчастіше представляють найменш забезпечені і найменш культурні прошарки суспільства, по-друге, є дезадаптованими, гірше за інших пристосованими до життя. Саме тому адміністрація і персонал кримінально-виконавчих установ закритого типу має більше приділяти уваги саме такій категорії засуджених, ставити їх на профілактичний облік, проводити один раз на тиждень профілактичні бесіди, здійснювати інші заходи щодо підвищення рівня їхніх адаптаційних можливостей. Стосовно кримінальних правопорушень, які пов'язані із службовою та професійною діяльністю персоналу кримінально-виконавчих установ закритого типу, то вони вчиняються як чоловіками, так і жінками. Відомості про вчинення в кримінально-виконавчих установах закритого типу кримінального правопорушення з боку чоловічої або жіночої статі ми отримуємо від кількості осіб, які їх вчиняють.

Ключові слова: *особа, правопорушення, установа, ознака, характеристика.*

The article is devoted to the characteristics of socio-demographic signs of a person who commits a criminal offense in the criminal executive institutions of a closed type. All its elements are analyzed: gender, age of the convicted person, marital status, educational level, socially useful work, state of health, place of residence, which significantly affect the correction and re-socialization of convicted persons, allow differentiating the process of preventing them from committing a new criminal offense in the criminal executive institutions of a closed type. It is proved that the majority of scientists show the socio-demographic characteristics of a person who commits a criminal offense in the criminal executive institutions of a closed type only in fragments and in the part of the subject of their research. It is noted that among the main groups of classification of a person who commits a criminal offense in the criminal executive institutions of a closed type, we have identified socio-demographic characteristics for studying, because they have the initial stage for assigning a criminal penalty to a person. We concluded that the data provided on age, marital status, level of education, socially useful work, health status, place of residence clearly indicate that for the most part, convicts who commit criminal offenses in the criminal executive institutions of a closed type, firstly, most often represent the least affluent and least cultural stratum of society, and, secondly, are maladapted, worse than others one adapted to life. That is why the administration and staff of the criminal executive institutions of a closed type should pay the most attention to this category of convicts, put them on preventive registration, conduct preventive conversations once a week, and carry out other measures to increase the level of their adaptive capabilities. As for criminal offenses, which are related to the official and professional activities of the staff of the criminal executive institutions of a closed type, they are committed by both men and women. We get information about the commission of a criminal offense by a male or female in the criminal executive institutions of a closed type from the number of persons who commit them.

Key words: *person, offense, institution, feature, characteristic.*

Вступ. Вивчаючи особу, яка вчиняє кримінальне правопорушення в кримінально-виконавчих установах закритого типу (далі – КВУЗТ), варто розглядати її через класифікацію, що побудована за різними ознаками, серед яких ми виділяємо чотири основні групи: соціально-демографічні, морально-психологічні, кримінально-правові та кримінально-виконавчі.

У статті ми поставили за мету дослідити соціально-демографічні ознаки, оскільки вони є першочерговим інтересом для нашого дослідження. До соціально-демографічних ознак належать стать, вік засудженого, сімейний стан, освітній рівень, суспільно-корисна праця, стан здоров'я, місце проживання, які суттєво впливають на виправлення і ресоціалізацію засуджених, дають змогу диференціювати процес запобігання вчинення ними у КВУЗТ нового кримінального правопорушення.

Відомості про вчинення у КВУЗТ кримінального правопорушення з боку чоловічої або жіночої статі ми отримуємо від кількості осіб, які відбувають кримінальне покарання у виді позбавлення волі на певний строк. Такий висновок кореспондується з результатами нашого опитування персоналу КВУЗТ. На запитання, хто найчастіше вчиняє пенітенціарне кримінальне правопорушення, респонденти відповіли таким чином: засуджені чоловіки – 75%, відповідно, 25% вчиняють жінки.

Наведені цифри дають змогу констатувати, що кримінальні правопорушення, вчинені в КВУЗТ, притаманні саме чоловічій статті, і вони займають у структурі пенітенціарної злочинності провідне місце. Щодо інших кримінальних правопорушень, що вчиняються в КВУЗТ, варто зазначити, що більшість засуджених, які, наприклад, вчиняють насильницькі кримінальні правопорушення, – це чоловіки (85,0%), відповідно, жінки становлять 15,0%.

Стосовно кримінальних правопорушень, які пов'язані із службовою та професійною діяльністю персоналу КВУЗТ, то вони вчиняються чоловіками (90,0%), жінки становлять 10,0%. Особливе занепокоєння в суспільстві викликають вчинені персоналом КВУЗТ корупційні діяння, одержання неправомірної вигоди, зловживання службовим становищем та кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.

Отже, вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ особами чоловічої статі можна пояснити не тільки історично зумовленим місцем жінки в системі суспільних відносин, її соціальними ролями та функціями, її біологічною і психічною специфікою і тим, що засуджених жінок у КВУЗТ лише 20%, а осіб чоловічої статі – 80%.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення соціально-демографічних ознак особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення в кримінально-виконавчих установах закритого типу і вироблення на їх основі практичних та теоретичних пропозицій щодо їх ролі в запобіганні кримінальних правопорушень, що вчиняються в КВУЗТ.

Питання вивчення соціально-демографічних ознак особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення в кримінально-виконавчих установах закритого типу, стали предметом наукових дискусій та досліджень таких вітчизняних та зарубіжних вчених: Л.В. Багрія-Шахматова, В. С. Батиргареевої, А.І. Богатирьова, І.Г. Богатирьова, О.І. Богатирьової, С.В. Бородин, В. В. Василевича, Б.М. Головкина, Т.А. Денисової, О.М. Джужі, А.П. Закалюка, В.А. Носенко, О.Г. Кальмана, О.О. Книженко, О.Г. Колба, І.М. Копотуна, В.М. Кудрявцева, А.М. Марата, В.А. Мозговой, О.Г. Михайлика, С.С. Мірошниченка, Ю.В. Орла, М.С. Пузирьова, А.Х. Степанюка, В.М. Трубникова, О.О. Шкути та інших дослідників.

Результати дослідження. Недостатня наукова розробленість характеристики соціально-демографічних ознак особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення в кримінально-виконавчих установах закритого типу, зумовила необхідність провести ґрунтовний аналіз всіх її елементів і показати їх роль у вчиненому в КВУЗТ кримінального правопорушення.

Вікові групи засуджених, які вчинили нове кримінальне правопорушення в КВУЗТ, ми розподілили так: від 18 до 22 років – 10,0%; від 23 до 25 років – 15,0%; від 26 до 30 років – 30,0%; від 31 до 40 років – 25,0%; від 41 до 50 років – 20,0%. Отже, персонал КВУЗТ має звернути увагу, насамперед, на категорію осіб від 26 до 30 років – 30,0%, оскільки вони найчастіше вчиняють нові кримінальні правопорушення у КВУЗТ.

Наша позиція кореспондується і з дослідженням інших вітчизняних вчених. Так, А.І. Богатирьов вважає, що вік людини є найпродуктивнішим для категорії осіб від 25–50 років. Саме в цей період людина стверджується як особистість, набуває життєвого досвіду, здобуває професію, створює сім'ю та умови для проживання, а отже, є більш схильною до вчинення протиправних дій [1, с. 191].

Інший вітчизняний вчений Носенко вважає, що віковий склад засудженого дає змогу розкрити особливості поведінки людей, їхні потреби і життєву установку, оскільки це пов'язано з особливостями кожного етапу соціалізації людини, виконання нею тієї або іншої соціальної ролі. З віком змінюються її соціальні функції, звички, характер, способи реагування на конкретні ситуації [2, с. 111]. Отже, підтримуючи позиції вітчизняних вчених, робимо висновок, що персонал

КВУЗТ у запобіганні вчинення засудженими нового кримінального правопорушення має про них знати і використовувати у своїй роботі.

Сімейний стан. Проведене дослідження сімейного стану засуджених, які вчинили у КВУЗТ кримінальне правопорушення, показало несприятливі сімейні відносини і розрив сімейних зв'язків, пов'язані як із фактом засудження, так і з тривалим часом перебування у КВУЗТ. Крім того, несприятливі сімейні відносини породжують у засудженого невіру у відродження сім'ї, а тому завжди несуть у собі криминогенне навантаження і в разі поєднання визначених умов сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, особливо вчинення втеч з установи виконання покарань.

Загалом, як зазначають і зарубіжні, і вітчизняні вчені, сімейний стан має різні показники щодо вчинення засудженими кримінального правопорушення у КВУЗТ. Водночас всі вони єдині в тому, що засуджені, які мають сім'ю, мають показник вчинення кримінального правопорушення нижче, ніж ті, які її не мають.

І ми з цим погоджуємося завдяки результату проведеного нами дослідження сімейного стану осіб, які вчинили у КВУЗТ кримінальне правопорушення. Так, наші показники свідчать, що частка неодружених (незаміжних) та розведених становить 85,0%. Окрім того, 25% опитаних нами засуджених зазначили, що, на їх думку, утриматися від нового кримінального правопорушення у КВУЗТ у період відбування покарання може не тільки сім'я, а й родичі та близькі друзі.

Освітній рівень. Важливе значення в дослідженні особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення у КВУЗТ, має рівень освіти, пов'язаний із культурою поведінки особистості, її моральним вихованням, соціальним статусом, колом інтересів, життєвими цінностями і можливостями їх реалізації [3, с. 101]. Низький загальноосвітній рівень нерідко сприяє формуванню криминогенних установок, що можуть призвести до дій кримінального характеру, він більшою мірою визначає негативні інтереси й потреби. Високий освітній рівень виступає як антикриминогенний фактор. Чим вищий рівень освіти особи, тим менш імовірно вчинення нею злочину. Крім того, рівень освіти корелює з рівнем культури міжособистісного спілкування. Малоосвічені, інтелектуально і духовно убогі люди значно частіше створюють різноманітні конфліктні ситуації із засудженими та персоналом КВУЗТ [4, с. 20].

У момент вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ повну загальну середню освіту мали 35,0% засуджених, неповну середню – 35,0%, середню спеціальну – 30,0%. Тобто бачимо, що серед засуджених, які вчинили злочини проти життя та здоров'я особи у КВУЗТ, відсутні особи з вищою освітою, що зайвий раз підтверджує низинність їхніх духовних потреб і високий ступінь соціально-культурної занедбаності. У раніше проведених дослідженнях також вказувалося на низький загальноосвітній рівень, особливо вбивць [5, с. 28; 6, с. 41].

Суспільно-корисна праця. На нашу думку, праця засуджених у КВУЗТ відіграє важливу роль, оскільки дає змогу засудженому марно не витратити час, отримувати відповідно до договору платню, яка дає змогу погасити збитки, завдані потерпілому, оплатити комунальні послуги, купити продукти харчування в магазині, який розташований на території КВУЗТ. Крім того, участь у суспільно корисній праці засуджених дає право сподіватись на умовно дострокове звільнення із КВУЗТ, повернутися в сім'ю, працевлаштуватися, тобто реінтегруватися в суспільство.

І навпаки, коли засуджений не зайнятий працею, вищепераховані можливості ним автоматично втрачаються. Тоді в засудженого з'являється криминогенна ситуація, яка зумовлює появу в нього відчуття безперспективності, неможливості реалізувати себе як особистості, проявити себе поза умовами ізоляції.

Хоча, як стверджують вчені-пенітенціарії, занятість суспільно-корисною працею ще не є гарантією їхньої правомірної поведінки, цей факт також може стати одним з основоположних у прогнозуванні індивідуальної злочинної поведінки засуджених. Тому дані про рід занять засудженого до моменту затримання, обрання щодо нього запобіжного заходу у виді тримання під вартою, засудження дають змогу більш правильно вирішити питання про застосування до засудженого таких засобів виправлення і ресоціалізації, як загальноосвітнє та професійно-технічне навчання та суспільно корисна праця [7, с. 94–95].

Вітчизняні вчені О.І. Богатирьова, А.Л. Колодчина взагалі дотримуються позиції, що залучення до суспільно корисної праці як одного з найефективніших засобів виправлення та запобігання вчиненню нового кримінального правопорушення видається неможливим через відсутність обов'язку засуджених працювати під час відбування покарання [8, с. 200].

Позиція вчених отримує схвальну оцінку, а позиція законодавця, який визначає суспільну корисну працю правом, а не обов'язком, як було раніше, викликає певне здивування. До речі, в

процесі проведеного дослідження ми встановили, що важливу роль у суспільно корисній праці відіграють професія та кваліфікації засуджених.

На жаль, за нашим дослідженням, 70,0% засуджених, які вчинили кримінальне правопорушення у КВУЗТ, до направлення їх до установи для відбування покарання не були зайняті суспільно корисною працею, а 30%, які були залучені до суспільно корисної праці, працювали на різних некваліфікованих посадах і отримували мізерну платню.

Зазначимо, що схожі показники отримані і зарубіжними дослідниками. Так, за даними А.М. Марат, 31,4% із числа обстежених засуджених, які вчинили умисне завдання шкоди здоров'ю засуджених у пенітенціарних установах Республіки Казахстан, до засудження мали спеціальність і працювали за нею [9, с. 78]. Наведене свідчить, що ці засуджені взагалі або певною мірою не володіють навичками кваліфікованої роботи і, відповідно, потребують значної уваги в процесі проведення професійно-технічного навчання.

Враховуючи той факт, що 30% засуджених – це люди віком від 26 до 30 років, всі вони працездатні, тому продуманий адміністрацією КВУЗТ алгоритм залучення їх до суспільно корисної праці дозволить засудженому не тільки подивитися в майбутнє з іншого боку, а може суттєво вплинути на їх виправлення і ресоціалізацію. І ще важливий момент участі засудженого в суспільно корисній праці – це отримання ним під час відбування покарання трудового стажу, який конче потрібний засудженому для отримання пенсії.

Стан здоров'я. Стосовно засуджених, які відбувають покарання у КВУЗТ, тенденція визначення стану здоров'я є складною і досить виразною. На жаль, результати проведеного дослідження показали, що у КВУЗТ не завжди створюються належні умови для забезпечення лікування хворих та їх одужання.

Основними причинами такого стану здоров'я можна виділити первинний медичний огляд, особливо це стосується ново прибулих, наявність санітарних книжок із відмітками про проходження медичного огляду, огляд посилок і передач, які надходять засудженим у КВУЗТ, цілодобова присутність у КВУЗТ медичного працівника, відсутність ліцензій на провадження медичної практики тощо.

Однією з проблем, яка суттєво впливає на стан здоров'я засуджених у КВУЗТ, є неуккомплектованість установ медичними працівниками. На жаль, ця проблема не стоїть на порядку денного в Міністерстві юстиції України, чим порушується норма Європейських пенітенціарних правил, яка передбачає обов'язкову медичну допомогу в установах виконання покарань. Тому, мабуть, і стабільно високим залишаються показники летальності. З огляду на це, штатна чисельність закладів охорони здоров'я ДКВС України, які мають кваліфікаційні категорії, становить 50% необхідної кількості [10, с. 29].

За даними нашого дослідження, засуджені, які вчинили кримінальне правопорушення у КВУЗТ, за станом здоров'я характеризуються таким чином: фізично здорові – 65,0%; хворі на різні захворювання – 35,0%.

Місце проживання. Ми виокремили цей показник із метою розглянути, чи впливає місце проживання особи до засудження на вчинення нею в КВУЗТ кримінального правопорушення. Проведене дослідження дало змогу встановити шляхом опитування засуджених, що серед тих, хто вчинив або мав намір вчинити кримінальне правопорушення в КВУЗТ, лише 15,0% не мали постійного місця проживання. Всі інші 85% мали таке місце. Своєю чергою, за результатами дисертаційного дослідження І.В. Боднара, частка осіб, які не мали до засудження постійного місця проживання, серед засуджених, котрі вчинили кримінальні правопорушення в КВУЗТ, становить 13,0% [7, с. 99], про що говорять наші показники і показники, які наводить вчений у 2012 році.

По-перше, збільшення осіб, які за вироком суду відбувають покарання в КВУЗТ. По-друге, останнім часом намітилася тенденція судів призначати покарання у виді позбавлення волі на певний строк особам, в яких нема постійного місця проживання. По-третє, проведені нами розрахунки щодо вчинення кримінального правопорушення у КВУЗТ за показником місця проживання засудженого показали, що він не є статистично значущим, але відкидати його не варто. По-четверте, логічним є висновок, що особи, які не мають постійного місця проживання, вчиняють кримінальне правопорушення в КВУЗТ із метою залишитися проживати в установі виконання покарань.

Отже, наведені дані про вік, сімейний стан, рівень освіти, суспільно корисну працю, стан здоров'я, місце проживання зі всією очевидністю свідчать, що у своїй масі засуджені, які вчиняють у КВУЗТ кримінальні правопорушення, по-перше, найчастіше представляють найменш

забезпечені і найменш культурні прошарки суспільства, по-друге, є дезадаптованими, гірше за інших пристосованими до життя.

Саме тому адміністрація і персонал КВУЗТ має більше приділяти уваги саме такій категорії засуджених, ставити їх на профілактичний облік, проводити один раз на тиждень профілактичні бесіди, здійснювати інші заходи щодо підвищення рівня їхніх адаптаційних можливостей.

Варто також зазначити, що нині в суспільстві особливе занепокоєння викликають кримінальні правопорушення, що вчиняються персоналом КВУЗТ, серед яких – корупційні діяння, одержання неправомірної вигоди, зловживання службовим становищем та кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.

Отже, вивчення соціально-демографічних ознак особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення в кримінально-виконавчих установах закритого типу, має окремий комплексний напрям і не може розглядатися без врахування інших ознак особи, зокрема морально-психологічних, кримінально-правових та кримінально-виконавчих.

Висновки. На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що велике значення для характеристики особи – засудженого, який вчиняє в КВУЗТ кримінальне правопорушення, є соціально-демографічні ознаки, оскільки вони закладені в нього ще до вироку суду за вчинення кримінального правопорушення. Тому початковим моментом появи особи, яка вчиняє в КВУЗТ кримінальне правопорушення має бути факт обвинувального вироку про вчинене нею кримінальне правопорушення та прибуття її до установи для відбування кримінального покарання.

Список використаних джерел:

1. Богатирьов А.І. Антикриміногенний вплив на злочинність серед засуджених у місцях несвободи України : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гальветика». 2019. 432 с.
2. Носенко В.А. Запобігання злочинам проти життя та здоров'я особи у кримінально-виконавчих установах закритого типу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпро : ДУВС, 2016. 244 с.
3. Майоров А. Методологические основы борьбы с наркотизмом в исправительных учреждениях. *Уголовное право*. 2005. № 5. С. 101–104.
4. Бородин С.В. Осужденные, отбывающие наказание в местах лишения свободы за преступления против личности. Москва : ВНИИ МВД СССР, 1973. 44 с.
5. Овчинский С.С. Актуальные проблемы борьбы с тяжкими преступлениями против личности. Москва : Изд-во ВНИИ МВД СССР, 1971. 188 с.
6. Побегайло Э.Ф. Умышленные убийства и борьба с ними. Уголовно-правовое и криминологическое исследование / под ред. В.В. Труфанова. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1965. 206 с.
7. Боднар І.В. Криминологічні засади запобігання вчинення злочинів у кримінально-виконавчих установах закритого типу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2012. 244 с.
8. Богатирьова О.І., Колодчина А.Л. Деякі засоби впливу на засудженого з метою запобігання вчиненню ним нового злочину у виправній колонії України. *Право і суспільство*. 2020. № 3. С. 195–200.
9. Марат А.М. Предупреждение умышленного причинения вреда здоровью осужденных в пенитенциарных учреждениях (по материалам Республики Казахстан) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Алматы, 2006. 172 с.
10. Діяльність органів прокуратури з протидії злочинам, що вчиняються у виправних колоніях : наук.-практ. посібник / Горан В.А., Карпенко О.О., Книженко О.О., Ніндипова, Мамедов Г.А., Єні О.В., Мозгова В.А.; за заг. ред. Г.П. Сковороди. Київ : Національна академія прокуратури України, 2014. 234 с.